

Людмила ОРЛОВСЬКА

викладач вищої категорії, викладач-методист
педагогічний фаховий коледж КЗВО «Хортицька національна навчально
реабілітаційна академія» ЗОР

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Проблема підготовки кваліфікованого вчителя до роботи в умовах інклюзивного навчання вже тривалий час є однією з найбільш значущих. Про це свідчить досить значна кількість наукових праць С. Бевзюк, К. Бовкуш, В. Бондаря, В. Бочарової, Б. Вульфова, К. Гудзь, І. Демченко, І. Зверевої, А. Капської, А. Колупаєвої, В. Липи, Л. Савчук, В. Синьова, С. Харченка, З. Шевців та інших.

Незважаючи на інтенсифікацію досліджень у галузі підготовки освітянських кадрів та впровадження ідей гуманістичної освітньої парадигми в практику роботи загальноосвітньої школи, питання практичного застосування вчителем вимог чинного законодавства з питань інклюзивної освіти та практичної реалізації відповідних правових норм і вміння їх використовувати завжди залишається актуальним.

Нормативні акти нашої держави розроблені й ухвалені з метою реалізації освітніх міжнародних норм і стандартів в Україні, створюють законодавчу базу організації інклюзивної освіти і визначають, серед іншого, необхідність професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу.

З огляду на зазначене, під час професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу вивчення відповідних нормативних актів з питань

інклюзивної освіти є передумовою його успішної майбутньої професійної діяльності [2].

Основні зміни у правовому полі України у сфері інклюзивної освіти розпочалися у 2009 році. Інклюзивна освіта стала підтримуватись законодавчою базою України з 2010 року, коли до закону України «Про загальну середню освіту» були внесені зміни, згідно з якими загальноосвітні навчальні заклади могли самостійно створювати спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими потребами, у законодавче поле України вперше ввели поняття «інклюзивна освіта», а класифікатор професій доповнили посадою «асистент вчителя». 1 жовтня 2010 року наказом Міністерства освіти і науки України була затверджена Концепція розвитку інклюзивного навчання, в якій було зазначено основні принципи розвитку інклюзивної освіти, шляхи її впровадження та очікувані результати.

Важливим документом, який визначив умови організації інклюзивної освіти, став Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджений постановою Кабінету Міністрів України у серпні 2011 року. Саме в цьому документі вперше було зазначено такі поняття, як «індивідуальна програма розвитку» та «індивідуальний навчальний план», а також наголошено важливість асистента вчителя у забезпеченні особистісно-орієнтованого процесу навчання.

01 серпня 2012 року постановою Кабінету Міністрів України № 706 була затверджена Державна цільова програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів на період до 2020 року». У вказаній Програмі зазначили шляхи забезпечення основних прав і свобод осіб з інвалідністю. Указом Президента України від 25.06.2013 року була затверджена Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року, яка наголошувала на розширенні практики інклюзивного навчання у дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. забезпеченні архітектурної, транспортної та інформаційної доступності освітніх закладів.

Важливим документом, який забезпечив можливість надання додаткових послуг дітям з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, стала Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 року, якою були затверджені Порядок та умови надання субвенції для державної підтримки особам з особливими освітніми потребами з державного бюджету місцевим бюджетам. Вказаний документ закріпив забезпечення додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних і спеціальних навчальних закладах (окрім спеціальних шкіл-інтернатів), відповідно до переліку послуг, зазначених в індивідуальній програмі розвитку.

Усі зазначені численні зміни у законодавстві України, були закріплені у новій редакції Закону України «Про освіту», прийнятому у вересні 2017 року. Саме у ньому і визначено основні поняття у сфері інклюзивного навчання, а також наголошено на рівних умовах доступу до освіти та на обов'язку держави створювати умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Закон містить дві окремі статті, присвячені питанням освіти осіб з особливими освітніми потребами – статтю 19 «Освіта осіб з особливими освітніми потребами» та статтю 20 «Інклюзивне навчання». Окрім іншого, у вказаних правових нормах було зазначено про єдині державні стандарти, відповідно до яких надається освіта особам з особливими освітніми потребами, необхідність забезпечення належного фінансового, кадрового, матеріально – технічного забезпечення тощо. Цим законом, зокрема, закріплюється право на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надається їм можливість здобувати освіту в усіх навчальних закладах, у тому числі безоплатно в державних і комунальних навчальних закладах, незалежно від встановленої групи інвалідності. Також передбачається можливість запровадження дистанційної та індивідуальної форми навчання, визначаються поняття «особа з особливими освітніми потребами», «інклюзивне навчання», надається можливість особам з особливими освітніми потребами отримати психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову допомогу,

створити для таких осіб інклюзивні та спеціальні групи (класи) у загальноосвітніх навчальних закладах [1].

Вказаний базовий закон став основою для подальших змін в інших законодавчих актах, адже він найповніше враховує основні сучасні тенденції розуміння інклюзивної освіти, а відтак став важливим чинником для подальшого розвитку інклюзивної освіти.

З метою методичного й аналітичного забезпечення діяльності ІРЦ постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 року № 617 затверджено Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, згідно якого основним завданням ІРЦ є здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей, надання їм психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг і супровід таких дітей від 2-х до 18 років.

Наказом МОН України від 25.06.2018 № 677 «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» були визначені умови створення інклюзивних спеціальних груп подовженого дня в державних і комунальних навчальних закладах.

Сучасний стан законодавства у сфері інклюзивної освіти в Україні характеризується такими ознаками:

- гарантування рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, права вибору різних типів закладів освіти і форм навчання;
- розширення практики інклюзивної освіти у закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) і вищої освіти;
- реформування системи шкіл-інтернатів і забезпечення навчання дітей за місцем їх проживання;
- зростання уваги до своєчасної комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини і надання їй психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг;
- індивідуалізація освітнього процесу шляхом розробки індивідуальної програми розвитку;

- міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство.

З метою підвищенні теоретичного та практичного рівнів професійної компетентності здобувачів освіти, їх знань щодо чинної нормативно-правової бази України у сфері інклюзивної освіти, для забезпечення прав осіб з інвалідністю у майбутній професійній діяльності, під час вивчення навчальних дисциплін «Основи правознавства» та «Безпека життєдіяльності та охорона праці» формуються правові компетентності необхідні для успішного здійснення професійно-правової діяльності в школі, в т.ч. в сфері інклюзивної освіти.

Вивчення навчальної дисципліни «Основи правознавства» передбачає ознайомлення та практичну роботу з нормативно-правовими актами в сфері інклюзивної освіти та забезпечення прав осіб з особливими освітніми потребами і з'ясування шляхів та можливостей їх практичного застосування вчителем у майбутній професійній діяльності. За наслідками вивчення вказаної навчальної дисципліни здобувачі освіти повинні знати шляхи захисту прав та інтересів фізичних осіб з особливими потребами.

При вивченні навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та охорона праці» передбачено формування здатності здобувачів освіти до організації діяльності виробничого колективу з врахуванням вимог охорони праці інвалідів. Здобувачі освіти при вивченні теми «Правові та організаційні основи охорони праці» працюють з текстом закону України «Про охорону праці», а саме, ст. 12, яка регулює питання охорони праці осіб з інвалідністю. На підставі вивченого матеріалу здобувачі освіти отримують алгоритм щодо дій роботодавця зі створення для інвалідів умов праці з урахуванням рекомендацій МСЕК та індивідуальних програм реабілітації інвалідів.

Таким чином, при вивченні програмового матеріалу з вказаних навчальних дисциплін у студентів формуються правові компетенції щодо практичного застосування нормативних актів у сфері інклюзії та для безпосереднього забезпечення прав осіб з інвалідністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (редакція від 24.03.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
- Шевців З. М. Вплив законодавчої бази інклюзивної освіти на підготовку майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу. *Народна освіта : електронне наукове фахове видання.*
URL:https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4565 .